

"אין אדם לומד אלא ממקום שלבו חפץ" החינוך לאהבת תורה

החינוך לאהבת תורה ולחיבובה על לומדיה מתחיל עוד בשחר ילדותנו. מיד כשהילד מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה: "מלמדו 'תורה צוה לנו משה' ו'שמע ישראל'" (ספרי, פרשת עקב). התחלה מוקדמת זו היא הקרויה "חינוך", כדברי רש"י לבראשית י"ד, י"ד: "חניכיו... וכו' לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה. וכן 'חונך לנער' (משלי כ"ג, ו) וכו' המדרש: "חונך לנער על פי דרכו: אם חנכת בנך עד שהוא נער בדברי תורה, הוא מתגדל בהם והולך, שנאמר: 'גם כי יזקין לא יסור ממנה'".

עם ישראל ומנהיגיו דאגו להרבות תורה בישראל, והעמידו תלמידים הרבה. בראשית דרכם, בגיל צעיר מאוד, כבר חבשו התלמידים את ספסלי בתי-המדרש ובתי הספר, כתקנת ר' יהושע בן גמלא (בבא בתרא כא, ע"א) וכפסיקת הרמב"ם: "מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש, כבן שבע, לפי כוח הבן ובניין גופו" (הלכות ת"ת פ"ב, ה"ב).

על חיבוב התורה אנו למדים מהציווי "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום" (דברים ו', ו'), כדברי הספר: "שלא יהיו בעיניך כדיוטגמא (רש"י: "מלכות המלך הצאח צמחצ") ישנה, שאין אדם סופנה, אלא כדיוטגמא חדשה, שהכול רצים לקרותה". וכהערת התלמוד: "ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום שניתנה מהר סיני" (ברכות סג, ע"ב). אכן, כך אנו מברכים כל יום, "ברוך אתה ה' נותן התורה", בלשון הווה ולא בלשון עבר, כי "הוא יתברך נותן לנו תמיד, בכל יום, תורתו" (ט"ז לשו"ע, הלכות ברכות מ"ז, ה').

עיסוקנו בתורה וחינוכי התורה שאנו מחדשים בה מדי יום נחשבים כקבלתה כל יום מהר סיני. זוהי למידה עם חוויה אינטלקטואלית מוטיבציונית להמשיך ולהפוך בה, דכולא בה. אך לא רק בלמידה בדרך של סברה ובירור שכלי ובדרכי הוראה משופרות תתחבב התורה, אלא גם בדרך החוויה הרגשית, בדרך, הראייה הפנימית-הנפשית, כדברי הרב קוק: "ההתעררות אל התחייה הפסיכית לעומת ההישענות רק על היסוד האחד של הלימוד והחינוך המעשי המדוקדק בלבד, התעוררות זו הזכירה

את המעמד הבריאי של האומה בקדמות נעוריה, בהיות נר אלוקים מאיר בקרבה ונביאיה מצאו חזון מהי" (מאמרי הראייה א', דרך התחייה).

על הפסוק בקהלת (י"א, ט), "שמח בחור בילדותך...", אומרת הגמרא: "עד כאן לתורה". ופירש רש"י שם: "שמח בחור בילדותך, למוד משמחה ומטוב לב". לימוד התורה מתוך ערבות והנאה הוא חלק אינטגרלי ממצוות לימוד התורה. הערבות נובעת מהתוכן הנלמד, מהמתודות המשופרות בהוראה, מההנאה האינטלקטואלית, מהמסרים הערכיים, מהחוויה הרגשית ואף מההנאה האסתטית (כמו איכות הדף, החוברת או הספר הנלמד). חז"ל הרחיקו לכת וקבעו: "כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה, עליו הכתוב אומר 'וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים'" (מגילה לב, ע"א). אמירה זו מכוננת את הלומד לעסוק בתורה מתוך ערבות מוזיקלית חווייתית, דבר שיביא ללימוד טוב שהלומד יזכור אותו לאורך זמן.

גם המורה המלמד, יכין את שיעוריו באופן שהדברים יהיו ערבים לאוזני שומעיהם, כדברי המדרש: "ככלותו: כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינו ערבין על שומעיהם ככלה שהיא ערבה לבעלה, נוח שלא לאמרן" (שמו"ר מ"א, ה'). ערבות בלימוד ובהוראה אינה באה להרחיקו מטקסטים אתגריים, מסוגיות מורכבות. אדרבא, התמודדות אינטלקטואלית בסוגיות קשות יוצרת חוויה בלתי רגילה ללומד ולמלמד, כדברי המדרש בשיה"ר (א', יט): "מה מים, אם אין אדם צמא אינה ערבה בגופו, כך תורה, אם אין אדם עייף בה, אינה ערבה בגופו". נכון שטקסט מורכב יש בו קשיים, אך הם בבחינת כל ההתחלות קשות, כדברי רש"י לשמות (י"ט, ה): "ועתה אם שמועו תשמעו צקולי: אם עתה תקצלו עליכם, יערצו לכם מלכין ואילן, שכל התחלות קשות". זהו החינוך לעמלה של תורה: "אם בחוקותי תלכו" – להיות עמלים בתורה" (ספרא בחוקותי א').

בראשית צעדיו של הילד אל בית המדרש נהוג בקהילות ישראל לעטוף אותו בטלית מצוייצת וללמד אותו את ראשית הקריאה תוך כדי טעימה מעוגת דבש וכיוצא בזה. מעין זה אנו נוהגים היום בבתי-הספר שלנו, כשאנו משתדלים ליצור חוויה נעימה במסיבת הסידור או החומש, בטקס רב רושם המשאיר את רישומו בלב הילד הרך. סיפורים או קריאת ספרים על דמויותיהם של גדולי ישראל ושל אנשי מופת מחבבים את התורה ויוצרים הזדהות בלב תלמידינו ללכת בעקבותיהם. לימוד התורה מתוך אהבה וחביבות יביא גם לקיום התורה ומצוותיה, שהרי מקובלים אנו ש"תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה" (קידושין מ, ע"ב). מקצועות הקודש הנלמדים בחמ"ד זוכים לנתח גדול בתכניות הלימודים ובמערכת השעות שלנו. מדובר בלימודי התנ"ך, המשנה, הגמרא, ההלכה ומחשבת ישראל-אמונה.

בתנ"ך ובתושבע"פ רוב תלמידינו ותלמידותינו נבחרים ברמה של 5 יחידות לימוד: בתושבע"פ 91%, ובתנ"ך כ-65%. שאר התלמידים נבחרים ב-3 יחידות לימוד ואף זוכים להישגים טובים בציוני הבגרות. כמו כן, קרוב ל-1800 בנים בוגרי כיתות י"ב פונים למסגרות תורניות גבוהות כמו ישיבות גבוהות, ישיבות הסדר, מכינות קדם צבאיות ועוד. האם די בכך? ומה עם השאר, שהם יותר מ-4000 בוגרים? האם אלה וגם אלה חוו את חוויית הלימוד מתוך חביבות וערבות? מה עושים תלמידינו

בחופשות הקצרות והארוכות! האם בתרבות הפנאי שלהם הם משבצים גם קביעות עתים לתורה?

האם לימוד הקודש בחמ"ד במסגרות הפורמליות מחמשים את התלמידים לקראת ההתמודדות עם אתגרי החברה הפתוחה והמתירנית? כמה מבוגרינו נוטשים את מחננו הציוני-דתי בשל אותם משקעים חווייתיים שלא היו ערבים להם בשיעורי לימודי הקודש או מחמת יחסה של המסגרת המוסדית הנוקשה כלפיהם? האם עשינו די לפיתוח דרכי הוראה מתקדמות כבשאר המקצועות הכלליים כדי לחבב על תלמידינו את הלימוד? אם בשאר מקצועות הלימוד כך, על אחת כמה וכמה במקצועות הקודש, שהרי בלימודי הקודש אין המטרה רק להקנות ידע אלא גם לחנך הלכה למעשה: "תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה". האם תכנית הלימודים בתושבעייפ כפי שהיא היום אינה צריכה חשיבה מחודשת?

בעיות אלו הובקות את כל המערכת, גם מוסדות תורניים כמו ישיבות ואולפנות. מחובתנו, כולנו, לדון בעומקן של שאלות אלו ולמצוא להן פתרונות מתקדמים. סוגיות אלו עמדו ועומדות על הפרק וסדר יומו של כל מחנך בחמ"ד. ברצוני לציין שהוקמו ועדות שונות שישבו על מדוכה זו ואף העלו על הכתב המלצותיהן. לפני שאציין חלק מההמלצות הללו, ברצוני לעמוד על שני עניינים חשובים שיכולים לתרום תרומה נכבדה לחיבוב התורה על תלמידינו:

- א. כבוד התלמיד בתהליכי חינוך והוראה.
- ב. שיתוף ההורים והקהילה בחינוך הילדים.

א. כבוד התלמיד בתהליכי חינוך והוראה

הספרות הפדגוגית מצביעה על ארבעה טיפוסים בולטים של בתי-ספר הפועלים לפי גישות חינוכיות שונות:

1. **הגישה הלומדנית:** הספר והמורה עיקר, והתלמיד הינו כלי קיבול בלבד.
2. **הגישה הפיידוצנטרית:** הילד במרכז. המדיניות הבית-ספרית נקבעת על-פי צרכיו. גם ההורים נרתמים למשימה זו.
3. **הגישה השיתופית:** המורים, ההורים והתלמידים שותפים בקביעת תכנית הלימודים ולמדיניות החינוכית של בית-הספר.
4. **הגישה הקהילתית:** מלבד המורים, ההורים והתלמידים, מתרחב המעגל גם לקהילה הרחבה הכוללת גם את אלה שאין להם קשר ישיר לבית-הספר, כל בעלי העניין תורמים ואין הפנים מופנות רק לתלמיד.

בחינוך הדתי יש מקום חשוב ונכבד לספר, ללימוד תורה לשמה, לידיעת התורה והמצווה ולפיתוח השכל וחיידוד: "ושננתם, לשון חדוד הוא, שיהיו הדברים מחודדים בפין" (ספרי לד, קידושין ל, ע"א) להיות גם "סיני" וגם "עוקר הרים וטוחנם זה בזה", (סנהדרין כד, ע"א). כל אלה מטרתם ללמוד על מנת לעשות כי כאמור: "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה" (קדושין מ, ע"ב).

נוסחה מאוזנת למעורבות ולשיתוף פעולה בין בעלי העניין סביב בית-הספר, ובעיקר בין המורים, ההורים והתלמידים יכולה ליצור אווירה חיובית, הישגית וחינוכית. בשנים קודמות עסקה המערכת בכבוד ההורים, המורים והתלמידים, כמשימות שנתיות ייחודיות. שימת דגש על כבוד התלמיד תתרום רבות לאהבת התורה.

על כבוד התלמיד אומר התנא במסכת אבות ד', יב: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך". ובאבות דרבי נתן (פרק כ"ז והנו"ב פרק לד), הוכיחו זאת מגדול נביאי ישראל, ממשה רבנו שאמר לתלמידו יהושע: "צחר לנו אנשים. לי ולך. השוכו לו. מכאן אמרו 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך'..." (רש"י לשמות י"ז, ט). כבוד זה לתלמידו, יהושע, נשאר איתן עד יומו האחרון ובדברי פרידתו מישראל אומר משה: "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתו..." (דברים ל"א, כט) ומפרש רש"י: "זכרי כל ימות יחושע לא השחיתו שנאמר (יחושע כ"ד): ויעבדו העם את ה' כל ימי יחושע? מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיחושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי".

מעמדם של המורים בבית-הספר טבעי הוא. שיתוף ההורים ומעורבותם בחיי בית-הספר הולך ומתחזק והדבר חשוב וחינוכי כי "רק מעט יוכל הבית לבד לעשות בעד חינוך הילד מבלי עזר הבית" (ר' שמשון רפאל הירש, חורב, חינוך עמ' 393). קונפליקטים בין הבית ובית-הספר גורמים לנזק חינוכי: "מה תוכל להיות אחריות הילד, אם נמצא הנהו חליפות תחת השפעות סותרות וצוררות כאלה - מה תהי אחריותו?" (ר' ישראל, חורב, עמ' 393). אחרי שני אלה, חשוב ים שיתופו, כבודו ומעמדו של התלמיד.

במה יש לשתף את התלמיד?

1. בבחירת חומר הלימוד והסביבה הלימודית:

הגמרא במס' עבודה זרה יט, ע"א אומרת: "כי אם בתורת ה' חפצו, אמר רבי: אין אדם לומד אלא ממקום שלבו תפץ. שנאמר: 'כי אם בתורת ה' חפצו'". ופירש רש"י שם: "ממקום שלבו תפץ, לא ישנה לו רצו אלא מסכת שכולה מצקש הימנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת, אין מתקיימת לפי שלבו על האותו".

אכן כך נהג רבי הלכה למעשה כעדות התוספות במס' בבא מציעא דף ב, ע"א, ד"ה "שנים או חזין..." רבי לא היה לומד (המסכתות) כסדר אלא כמו שהיו חפצים התלמידים. על-פי נוסחאות אחרות במקור זה (ממקום, במקום, ממי, במה), אנו למדים שלמידה או חינוך אפקטיבי יכולים להיות בתנאים אלו: טיב המורה, בחירת החומר וסביבה לימודית מתאימה.

2. יחס של קירבה לתלמיד כיחס אב לבנו:

מקורותינו משווים את יחסי הרב לתלמידו כיחסים בין אב לבנו כדברי רש"י לדברים ו', ז השואבים מהספרי לד: "לצניך. אלו התלמידים, מנינו בכל מקום שהתלמידים קרויים צנים... וכשם שהתלמידים קרויים צנים, שנאמר: 'אזני אבי רכב ישראל ופרשיו'".

וכן דברי הגמי בסנהדרין יט, ע"ב: "כל המלמד בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". וכמו שהאב אינו מתקנא בבנו כך אין הרב מתקנא בתלמידו (סנהדרין קה, ע"ב).

ביחסי גומלין כאלו דברי הגמרא במגילה כא, ע"א טבעיים הם: "מנין לרב שלא ישב על גבי כסא וישנה לתלמידו ע"ג קרקע? דכתיב: 'ואתה פה עמוד עמדי'" (דברים ה', כח).

3. לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד

בלימוד אין מקום למידת הבושה. תלמיד שאינו שואל את רבו בגלל ביישנותו, עלול להישאר בספיקותיו או בחוסר ידיעה וכן אמרו בתנא דבי אליהו: "ישאל אדם את הפסוק ואת ההלכה אף-על-פי שהכל משחקים עליו, שנאמר (משלי ל', לב): 'אם נבלת בהתנשא' – אם נבלת עצמך על דברי התורה, סופך להתנשא". כדי להקל על עכבות שונות שיש לתלמיד, יש לרב, למחנך לגלות פתיחות ולהמנע מקפידא יתירה כלפי תלמידו - "ולא הקפדן מלמד", מידת "ארך אפים" של הרב כלפי תלמידו היא אחת מארבעים ושמונה המעלות בהן נקנית התורה (אבות ו', ה). ובדברי רבה במס' תענית ח, ע"א: "אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברל - בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים".

ארך אפים זה מתבטא בסבלנות מצד הרב לחזור ולשנות את שיעורו עד שהתלמיד יבין ומשנתו תהיה סדורה לפניו, וכל זה בהארה ובהסברת פנים מצד הרב לתלמידו, כדברי המכילתא לפרשת משפטים:

"דבי עקיבא אומר: מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? שנאמר: 'ולמדה את בני ישראל' (דברים ד'), ומנין עד שתהא סדורה בפיהם? שנאמר: 'שימה בפיהם' (דברים ל"א, יט) ומנין שחייב להראות לו פנים בה? שנאמר: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' (שמות כ"א, א). דוגמה בולטת למחנך הנוהג באורך רוח ולא בקפידא, מובאת בתלמוד, כמסופר על ר' פרידה ששנה פרק לתלמידו קשה התפיסה ארבע מאות פעמים (עירובין כד, ע"ב).

4. למידה דיפרנציאלית

ידוע הוא מאמרו החינוכי של ר' שמשון רפאל הירש "ויגדלו הנערים" בעניין חינוכם השוויוני של יעקב ועשו ותוצאותיו (יסודות החינוך, א', עמ' ע-עו). התייחסות המורה לתלמידו צריכה להיות "לפי מה שתוכל דעתם ורוחם להשיג בהדרגה" (התנאי השביעי במידות המלמד והתלמיד, מתוך "מרפא הנפשות" לר' יוסף אבן ועקנין, פרק כ"ז בתרגומו של הרב ד"ר ש' אפנשטיין). דרך זו למדנו ממעמד הר סיני בו שמע כל אחד ואחד מבני ישראל את קול ה' לפי כוחו ויכולתו כדברי המדרש בשמו"ר ה', ט:

"בא וראה היאך הקול יוצא אצל כל ישראל כל אחד ואחד לפי כוחו: הזקנים לפי כוחן, הבחורים לפי כוחן והקטנים לפי כוחן והיונקים לפי כוחן והנשים לפי כוחן ואף משה לפי כוחו, שנאמר: 'משה ידבר והאלוקים יענו בקול' (שמות י"ט) בקול שהיה יכול לסובלו...".

בקונטרס "חובות התלמידים" (לאדמו"ר קולונימוס קלמיש מפיאסיצנא), במאמר הפתיחה: "שיח עם המלמדים ואבות הבנים", כתוב:

“לא בכל הנערים שווה הוא החינוך, תלוי הוא בכל נער ונער כפי טבעו, דעתו, מדותיו וכו'. ואותם על המחנך להכיר... ולא מה שיצווה ויחנך לזה, יצווה ויחנך לתלמיד אחר השונה ממנו”.

מעורבותו של התלמיד במעשה החינוכי וההישגי, נותנת לו מעמד ויוצרת מוטיבציה ללמוד ולהתחנך מתוך רצון וסיפוק. מעורבות זו באה לידי ביטוי בתחומי בחירת הסביבה הלימודית וחומר הלימודים. מורה המשכיל ליצור אווירה של קירבה והבנה לנטייתו, לקצב לימודיו של התלמיד וכן בדרכי הוראה מותאמות מתוך סבלנות והסברת פנים יהיה גם הדוגמה לחיקוי וללימוד ולחיבוב התורה על הלומד.

ב. שיתוף ההורים והקהילה בחינוך הילדים

מאפיינים של ביה״ס הקהילתי מצויים לרוב בקהילות יהודיות בחו״ל ובחלק מהקהילות במדינת ישראל. הפעילות הקהילתית נעשית סביב ביהכנ״ס בו שותפים כל מרכיבי הקהילה. ביה״ס הקהילתי בישראל אינו חזון נפרץ עדיין, נעשו ונעשים נסיונות לא מבוטלים בכיוון זה אך הדרך עדיין ארוכה.

מקורותינו היהודיים תומכים בגישה הקהילתית ואינם מטיפים ל”הפקדת” הילד בביה״ס ואי שיתופם של ההורים. תקנת ר’ יהושע בן גמלא שהסדירה את מערכת החינוך כמסופר במס’ בבא בתרא דף כא, ע”א לא ניתקה את ההורים מחינוך בנם, כדברי ר’ משה קורדובירו: “אם זיכהו השם יתברך ליתן את בנו לתלמוד תורה, על כל פנים יתן השגחתו עליו הוא בעצמו, כדי לצאת מה שאמרה התורה “ושננתם לבניך” (סידור הגר”א). התקנה באה איפוא לתמוך בהורים ולשתפם בחינוך ילדיהם. גם ר’ שמשון רפאל הירש כותב: “רק מעט יכול הבית להיות או לעשות בעד חינוך הילד מבלי עזר בית-הספר, אבל כמעט ואין היא פעולת בית-הספר בעד החינוך בלי עזר הבית” (חורב, עמ’ 393).

מחקרים רבים מצביעים על כך שהילד מבלה מעט זמן יחסית בביה״ס והשאר, בשעות הפנאי, נתון הוא להשפעות אחרות: הבית, הסביבה, תנועת הנוער, תקשורת ועוד. אם לא יהיה תיאום חינוכי בין גורמים אלה, חינוכו של הילד עלול להפגם, כדברי הרב הירש: “מה תוכל להיות אחריות הילד אם נמצא חלופות תחת השפעות סותרות?” אם להורים הביולוגיים יש באופן טבעי גנים חינוכיים, הרי למנהל וצוותו מלבד אותם גנים, הם גם בעלי פרופסיה, הם הוכשרו מקצועית להוראה ולא לחינם אמרו חז״ל: “כל המלמד בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו” (סנהדרין יט, ע”ב). כמו ההורים הביולוגיים, גם המורה שמח בהישגי תלמידו, כדבריהם: “בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו” (סנהדרין קה, ע”א).

ביה״ס שאינו קשוב לסביבתו הקהילתית, לתלמיד ולמשפחה, חינוכו אינו מושלם. ביה״ס כזה “לכל היותר הוא יכול להעניק מידע ומיומנות ולשלב את תלמידו במירוץ התחרותי על רמת החיים וסטטוס חברתי” (א’ שבייד).

כחלק מתפיסת עולמו ומשנתו החינוכית, ביה"ס הממ"ד נדרש באופן טבעי להוביל בארגון והפעלה של ביה"ס בראייה הקהילתית. להלן, תחומים קהילתיים אחדים ויש בוודאי להוסיף עליהם עוד ועוד:

1. ביה"ס הבית-ספרי כמוקד קהילתי. ביה"ס משמש גם את תלמידיו אך גם את הקהילה בעיקר בשבתות, בראשי חדשים ובמועדי ישראל. גם בוגרי ביה"ס יטלו חלק במנינים אלו.

2. קביעת עתים לתורה. ביה"ס ישמש גם כבית מדרש לחבורות לומדים: הורים וחברים מהקהילה, מבוגרים ומורים, הורים וילדיהם, או מורים, הורים וילדיהם.

3. פיוטים וטעמי המקרא בנוסח ולחני הקהילה, בכך מתחנך הילד לסביבתו הקהילתית הטבעית ורואה ראייה אינטגרטיבית את מסורת ביתו וקהילתו. גם בנושא זה טוב יהיה אם ההורים וילדיהם ישתתפו בחוג משותף לפיוטים ולטעמי המקרא - "וילכו שניהם יחדיו".

4. בביה"ס יתקיימו חוגים בנושאי מורשת עדות ישראל.

5. פעילויות קהילתיות-דתיות ומנהגים סביב נושאים על חגי ישראל ומועדיו: סדנאות של מבוגרים וילדים, הפעלה דינמית בנושאי החגים.

6. אימוץ מוסדות נזקקים לעזרה ע"י מרכיבי הקהילה: זקנים, נכים, תלמידים מיוחדים, עולים ועוד.

7. ביה"ס ייוזם מפגשי חינוך ותרבות בין אוכלוסיות שונות בקהילה לקירוב לבבות ולהבנה הדדית: ערבי ספרות, יום המשפחה, סיורים וטיולים לימודיים, שימוש בספריית ביה"ס ועוד...

ביה"ס הקהילתי מעניק אפשרות לכל מרכיביו לפעול, ליהנות וללמד את הקהילה ולהגיע להצלחה, כמשל המובא בספרי בפרשת "וואת הברכה": "אמר ר' שמעון בר יוחאי: משל לאדם שהביא שתי ספינות וקשרן בהוגנים ובעשתות והעמיד ובה עליהם פלטורין, כל זמן שהספינות קשורות, פלטורין קיימים, פרשו ספינות אין פלטורין קיימים".

ג. מהמלצות הוועדות בחמ"ד

1. בתחום תכניות הלימודים

1. הכנת תכנית לימודים מגוונת, המקיפה את כל תחומי ההוראה בתושבע"פ והמאפשרת בחירת תכנית מתאימה לרמות שונות של תלמידים, לפיתוח כושריהם האינטלקטואליים.

2. שימת דגש מיוחד בתכנית הלימודים על נושאים אקטואליים ורלוונטיים והרחבה בתחום ההלכה למעשה תוך כדי עיסוק בבעיות השעה.

3. לימוד מקיף יותר בטעמי המצוות, באגדה, במחשבת ישראל ובמחשבת ההלכה.

4. התמקדות בעיון תפילה ובנושאים אמוניים, תוך שימת דגש מיוחד ללימוד מסכת אבות.

5. לימוד נושאים מרכזיים בחיינו, כגון דיני עבודה, איכות הסביבה, קדושת החיים, דמוקרטיה והלכה, רפואה והלכה, נושאים שנתיים של המשרד ועוד.
6. עידוד הפיתוח של תכניות חדשות בתושבע"פ ובעיקר פיתוח דרכי הוראה שיש בהן סיכוי להצטייד, לקדם ולחבב את המקצוע על התלמידים, כגון התכנית "פרקי גמרא" (בהוצאת מכללת ליפשיץ) או התכנית "התלמוד החזותי" (מאת הרב סבתו) וכדומה.
7. הוראת נושאים נבחרים הקרובים ללבם של התלמידים בכל מקצועות הקודש מתוך ראייה הוליסטית-אינטגרטיבית ככל שהדבר ניתן.

2. בתחום דרכי הוראה

1. פיתוח חומרי למידה לתלמיד ולמורה תוך שימת דגש על האסתטיות של החומרים.
2. הסתייעות בטכנולוגיות מתקדמות כמו מחשב, שקפים, וידיאו, אינטרנט (פרויקט השו"ת) ועוד, ככלי עזר לשיפור דרכי ההוראה.
3. עידוד חקר ועידוד שאילת שאלות.
4. הפעלת למידה אינטגרטיבית.
5. ייאום סיוורים לימודיים להמחשת הריאליה של המקורות.
6. הכוונה לספרות תורנית מגוונת ונגישות ופיתוח מיומנות השימוש בספרייה.
7. כתיבת עבודות שנתיות בנושאים שייבחרו על-ידי התלמידים.
8. הפעלת חונכות של לימוד משותף בין תלמידים מבוגרים לחבריהם הצעירים, הן בתוך בית-הספר והן בחונכות בין-מוסדיות: לבנים - בין ישיבות הסדר לבין ישיבות תיכוניות ובתי-הספר רגילים ובין ישיבות תיכוניות בין הכיתות הגבוהות בחינוך היסודי; לבנות - בין המכללות לבתי-ספר העל-יסודיים ובין בתי-הספר העל-יסודיים לבתי-הספר היסודיים.
9. הפעלת "סדר" שבועי או דו-שבועי בכיתות הגבוהות של החינוך היסודי ובבתי-הספר המקיפים.
10. הפעלת "סדר" ערב של מורים ותלמידים, הורים ותלמידים וכד'.
11. ארגון סמינריונים ייחודיים בנושאי יהדות.
12. בבתי-ספר שאין בהם הוראת גמרא עקב מחסור במורים להוראת המקצוע - שקילת אלטרנטיבות אחרות במקצועות היהדות.
13. הרגלת התלמידים, כבר בגיל צעיר, לצטט בעל-פה פסוקים ומשניות.
14. עידוד התלמידים לפעילות ברשת ישיבות חמד"ת.

3. בתחום האווירה הדתית הבית-ספרית

1. שיבוץ מקצועות הקודש בשעות הבוקר הראשונות.
2. הוראה מתוך הארת פנים שתביא להתקשרות נפשית בין הרב לתלמידו: "אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל - בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים" (תענית ח, ע"א).

3. מתן דוגמא אישית של המורה בקביעת עתים לתורה, בדרכי הוראה משופרות, בהתלהבות בשיעורים ובקירוב התלמידים להזדהות עם החומר הנלמד.
4. יצירת תנאים בבית-הספר לקיום תורה ומצוות מתוך חשק ואהבה: בית-כנסת מטופח, נטלות קבועות במקומות מתאימים, קישוטים חינוכיים בכיתות ובמסדרונות.
5. ארגון מסיבות ראש חודש וחגי ישראל שתוכניהן חווייתיים.
6. בניית חידונים מאתגרים בתנ"ך ובתושבע"פ.
7. ניצול ימי שישי בשבוע או חלק מהם ללימוד הורים ובניהם על-פי הכנה מוקדמת ובתיאום עם ההורים.
8. יצירת אקלים חיובי של פנייה לרב בית-הספר או לרב המקומי בשאלות הלכתיות ובבעיות הקרובות ללבו של התלמיד.

4. בתחום ההכשרה וההשתלמות

1. הכרת תוכניות לימודים ארציות ופיתוח תכניות לימודים ייחודיות בבית-הספר המותאמות לאוכלוסיות התלמידים המגוונות.
2. הכרת משנת החמ"ד המשמשת תשתית לכל העשייה החינוכית-הלימודית בבית-הספר הממלכתי-דתי.
3. הכרת מתודות הוראה מגוונות המבוססות על תפיסות עולם חינוכיות.
4. הכרה הלכה למעשה של תחומי העשייה המגוונים הקשורים לבית-הספר הן בנושאים הפורמליים והן בחינוך הבלתי פורמלי, הן במה שקורה בין כותלי בית-הספר והן במה שקורה מחוצה לו.

חשוב שנושאים אלו יתפסו מקום של כבוד בדיוני המועצות הפדגוגיות, ומהם תיגזרנה תכניות אופרטיביות לעבודה הבית-ספרית. פורומים נוספים לדיון הם מועצות המפקחים הארציות, המחוזיות, מועצות המנהלים. מועצות רבני בתי-הספר ופורומים משותפים להורים, לתלמידים ולמורים.

כל זה אמור לסייע בחשיבה יוצרת כדי לחבב את התורה על תלמידינו, ואין לך דבר גדול מזה, כדברי ר' חיים בן עטר בפירושו "אור החיים" לפרשת כי תבוא כ"ו, ה: "שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא ייחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם".

לימוד תורה מתוך הנאה, ערבות ושמחה יגביר חילים לאורייתא, וקול התורה יבקע ביתר שאת וביתר עוז ממוסדותינו ובקהילותינו. בכך יקויימו בנו דברי חז"ל: "הקול קול יעקב: בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות, אין הידיים ידי עשו" (ב"ר ס"ה, ב').